

מילי דמלכא

שיחות ומאמרים שזכינו לשמוע מאת
כ"ק מרן אדמו"ר שליט"א

יעקב תיקן תפלת ערבית
דברות קודש ראש חודש אייר תשפ"א

יו"ל ע"י
מכון שפה ברורה
שע"י חסידי קאסוב
אייר תשפ"ב לפ"ק

- אחים יקרים אחים לדעה -

הננו בזה בקריאה של חיבה לכל קוראינו ואנ"ש היקרים שיחי
שהיות ומלאכת הכתיבה, העריכה, וסידור הגליונות, שיהיו באופן נאה ויאה ומכובד עולים ממון הרבה,
וכדי להוציא את הגליון אנו צריכים את עזרת הציבור החפץ ורוצה בקיומו

אנו פנים לעזרת הציבור הושיטו ידכם והרימו את נדבת לבכם לתרום מתנה יפה ונכבדת

וההזדמנות נאותה לתרום לעילוי נשמת יקירכם אשר בוודאי תהא
לטובת נשמתם זכות הפצת דברי תורה האלו
וגם בעת שמחתכם תבוא הברכה לכם ולביתכם

והנצחתם תונצחו בתוך הקונטרסים לפרסם עושי מצוה

ובכן אלו הרוצים בהנצחה או החפצים לתרום עקב שמחה וכן מי ברצונם לתרום לעילוי נשמת

יפנו לר' מאיר גאדינגער הי"ו במס' 917-686-5892

או להתקשר ע"ד אימייל ל **toraskosov@gmail.com**

וזכות הגדול של זיכוי הרבים תעמוד לכם להתברך בכל מילי דמיטב

צדקת רבי מאיר בעל הנס - כולל קאסוב

**געדענקט די הייליגע סגולה פאר
ליכט בענטשען און ביי אלע אייערע
שמחות כמנהג אבותינו ודבותינו**

**לשמוע דרשות, ושיעורים שונים מכ"ק מרן אדמו"ר שליט"א
וכן למודעות ומאורעות שונות בקרב קהילתנו הק'
יש להתקשר לקו "קול קאסוב"**

במס' 972-72-370-1810 או במס' 718-682-2004 ישראל 972-72-370-1810

כל הזכויות שמורות

להערות והארות או לקבל הגליון מדי שבוע בשבוע ע"י e-mail

יש לפנות להמערכת

במס' 917-686-5892

או אל **toraskosov@gmail.com**

נערך ונסדר ע"י:

ישר
Publishing & Production
718.484.2189

יעקב תיקן תפלת ערבית

דברות קודש ראש חודש אייר תשפ"א

מהם, תפלת מעריב שנתקנה על ידי יעקב אבינו הבחור שבאבות (ב"ר עו א), לשמוח במתנה שנתן לנו בעין יפה, ולהתעורר על ידה ל'זאמונתך בלילות' להתקשר בקשר של קיימא אף במחשכי הלילה.

השינויים בין תפלת ערבית ליתר התפלות

כדי לבוא אל המכוון הגדול במעלת תפלת ערבית, נציגה נא כמה שינויים שיש בין תפלת הערב לקודמיה, לעורר את לב הקורא הנאמן להבין ולהשכיל כי לא לשווא הוא, ושינויה הגדולים הם ההוכחה למעלתה ויקרתה.

א. **כפי** שנאמר, תפלת ערבית נסמכה על העבודה שהיתה בבית המקדש בלילה, להקטיר את האימורים והפרדים שפקעו מעל המזבח, שיתעכלו על מוקדה. מפרשי הסידור מביאים, כי מטעם זה נהגו לפתוח את תפלת ערבית במזמור 'שיר המעלות הנה ברכו את ה' כל עבדי ה' העומדים בבית ה' בלילות' (תהלים פק

אבות העולם ותיקון התפלה על ידם

גלוי וידוע מחלוקתם של חכמינו בגמרא (ברכות כו:): מי תקן את סדר התפלה, חד אמר 'אבות תקנום' – שאבות העולם אברהם יצחק ויעקב הניחו לנו למשמרת מתנה טובה של סדר תפלות. וחד אמר שהתפלות מכוונות כנגד התמידים שקרבו בבית המקדש, תפלת שחרית כנגד תמיד של בין הערבים, ותפלת ערבית כנגד איברים ופדרים שלא התעכלו מבעוד יום ופקעו מן המזבח, שהיו קרבים כל הלילה עד הבוקר. ובסיומא דהאי עניינא אמרינן דלא פליגי אלא את יסוד המושג של תפלה תקנו האבות הקדושים, אבל את סדר הברכות תקנו אנשי כנסת הגדולה (רש"י שם ד"ה כנגד), שהם תקנו להם לישראל ברכות ותפלות קדושות והבדלות (ברכות לג:).

ובכן, מה יפה ירושתנו - ירושת התפלה אותה קיבלנו מורשה מאבותינו, וכיון שכך עלינו לנהוג בהם כבוד רב ולהעריכם נכונה, ועל כן, נפסע פסיעה קטנה בשערי אחד

יעקב תיקון תפלת ערבית

מעל המזבח, וסברת הדין נותנת שכיון וברוב הימים כלל לא היו עסוקים בעבודה זו, ורוב הקרבנות היו נשרפים כדבעי ורק מיעוטא דמעוטא נפלו מעל האישים, כך יהיה גם דינה של תפלה זו, ולא יקבע זמנה על שיעלה עמוד השחר.

ג. בשונה משאר תפלות שיש להם זמן תפלה, ואי אפשר להתפלל אותם קודם זמנם, לתפלת הערב יש דין משלה, שיכולים להקדים ולהתפלל קודם רדת החשיכה, וכפי שהגמרא אומרת (ברכות כז.) על רב שהיה מתפלל תפלת ערבית של שבת בערב שבת. גם רש"י בריש הש"ס (שם ב. ד"ה עד סוף) מזכיר כעין זה, באומרו שמנהגם הקדום היה להתפלל ולקרוא קריאת שמע של ערבית קודם זמן שכיבה, ולחזור לקרוא קריאת שמע בלילה לקיים 'בשכבך ובקומך' (דברים ו ז). וצריך לדעת, מה נשתנה הלילה הזה שיכולים להתפלל את תפלתו גם שלא בזמנו, בשונה מבשאר התפלות. ובכלל, מהיכן מקור דין זה ועל מה סמכו לעשות כן?

קלה), לרמז על העבודה שנעשתה בבית ה' בלילות.

אך באמת אם רק נעמיק בינה, נכון יהיה לשאול על כך, מה ראו לכנות את עושי עבודה זו שאיננה מעיקרי העבודה בבית המקדש בתואר הכבוד 'עבדי ה'', ואדרבה שורת הדין נותנת שדווקא הכהנים מקריבי הקרבנות ושאר העבודות שצריכים שיהיו דווקא ביום (מגילה פ"ב מ"ה), הם אלו אשר ניאות שיתעטרו בכתר שם טוב להיקרא 'עבדי ה' העומדים בבית ה', ולא להרים על נס דווקא את העוסקים בעבודה זו של הקטרת האימורים שאינה מעכבת על ראש תפלתנו.

ב. עוד זאת נשאלה, אחר שזמני התפלות קבועים וקיימים על פי זמן הקרבן המכוונים כנגדה, שחרית כנגד תמיד של שחר ומנחה כנגד תמיד של בין הערבים^א, מדוע האריכו חכמים את זמן ערבית שיהיה כל הלילה עד עמוד השחר כאילו היו הכהנים עסוקים עד קרוב לעלות השחר להקטיר את האיברים שירדו

א. ראה צ"ח שם על אתר (ד"ה ואסמינהו) שזה פירוש 'תפלות אבות תקנום, ואסמינהו רבנן אקרבנות', שעיקר התפלה תקנו האבות הקדושים, וסמכו חכמים את זמני התפלות שיתחילו ויסתיימו על פי ההשוואה לקרבנות.

ב. ראוי לציין כי תוס' (ברכות כז.) הם הראשונים העומדים על כך, ומתמצים שכיון שיעקב אבינו בעצמו התפלל בעוד שהיה יום, כמו שאמרו בגמרא (חולין צא:) שה' השקיע חמה שלא בעונתה. לכן יכולים להתפלל ערבית כבר מפלג המנחה ולא בעינין שיהיה לילה גמור. וראה עוד ב'פני יהושע' שם (ד"ה יעקב תקן).

יעקב תיקון תפלת ערבית

ג

עשרת מונים. צרת עשו – שביקש להורגו נפש. צרת רחל – שמתה עליו בדרך. צרת דינה – שנלקחה על ידי שכם בן חמור. צרת יוסף – שנמכר לעבד. צרת שמעון – שנלקח אל בית האסורים (רש"י בראשית מג יד ד"ה אל שדי). וכך אמר בעומדו לפני פרעה 'מעט ורעים היו ימי שני חיי' (בראשית מז ט), שרוב ימיו עברו עליו ברעה ויגון.

תפלת ערבית הארת אור הגנוז בתוך החשיכה

ונאמר מעתה, כי יעקב אבינו בעת לכתו מבית אביו אל עומק צרותיו שהם רמז לצרות רבות ורעות שיעברו גם על בני ישראל בכלל ובפרט (ראה רמב"ן בראשית לב ד ועוד), כבש להם הדרך לבניו אחריו והתקיין עבורם דרך ישועה, לבל יתייאשו בראותם אימה חשכה גדולה נופלת עליהם וידמו כי החושך היא המציאות האמיתית, אלא יתבוננו במה שעבר עליו בלילה ההוא, ויוכלו להחזיק עצמם גם בתוך החושך והערפל שוכן כבוד ה'.

ימי חייו של יעקב אבינו

כדי להשיב טענה אחת לכולם, עלינו לשוב למקור הענין של תיקון התפלה על ידי יעקב אבינו, כי ממנה תוצאות אלו של הלכותיה וענייניה המיוחדים.

כשנתבונן בהילוך חייו של יעקב אבינו מראשית ועד אחרית עיננו לנוכח יביטו, שחייו היו מחולקים לב' חלקים השונים זה מזה בתכלית, שבתחילת חייו זכה לכל טוב בגשם וברוח, שהרי גדל על מבועי היראה בצילם של אבות העולם אברהם זקנו ואביו יצחק באין מחסור כל בכסף וזהב, ובאותם שנים לא היה לו בעולמו כי אם לישב באהלי עבר ללמוד תורה ולהתקרב אל ה'. ומנגד אנו מוצאים, שמאז שלקח את ברכות עשו, כמו נהפך עליו הגלגל והחל מאז ועד י"ז שנות חייו האחרונים (וזהו הקדוש ח"א ריא:) היו ימיו קשים מאד עד שלא היה יכול לישב בשלוה מחמת צרותיו שרדפוהו אחד לאחד, צרת לבן – שהחליף את משכורתו

ה'מגן אברהם' (או"ח סי' רסז ס"ק א) כותב, דהיינו טעמא שמתפללין מעריב של שבת מבעוד יום, משום שתפלת מעריב תקנוה כנגד אברים ופדרים הקרבים בלילה, ובשבת שאסור ליתנם בלילה, היו מקריבים אותם בעוד יום, ולכן מהני התפלה מבעוד יום.

אלא שב'אור שמח' (הל' תפלה פ"י ה"ז) דוחה את טעמו ומפרש, שטעם ההיתר הוא מחמת שהיו אברי התמיד שהעלו ביום – מתעכלין והולכין כל הלילה. ולפי דבריו אין נפקא מיניה בין ליל שבת לשאר הלילות, שהרי גם בליל שבת היו האברים מתעכלין בלילה, וכנגד זה תקנו תפלת ערבית. ואין כאן המקום להאריך בזה.

יעקב תיקון תפלת ערבית

מקאצק זי"ע את דברי דוד המלך גם חושך לא יחשיך ממך' (תהלים קלט יב), שאם מוברר לאדם כי החושך הוא 'ממך' מאת ה', שוב אין בכח החושך להחשיך לו וכחשיכה כאורה. וזה שכתוב שם 'ויחלום והנה סולם מצב ארצה וראשו מגיע השמימה וכו' והנה ה' נצב עליו' וכו' (בראשית כח יא-יב), שתפלתו ואמונתו של יעקב אבינו הזריחה ללמד לדורות, שגם בעת מנוסה מפני חושך וצרות, ה' נצב שם ומביט עליו. וזהו בעצם המושג המכונה 'התגלות אור הגנוז', היינו, שמגלים שבתוך החושך יש אור גנוז וטעם מכוון מאת ה' מדוע הוא נעשה, וטענה זו מניסה את הצללים החשוכים, וכאותו שביארו בספרים הקדושים את הפסוק (מִיֵּכָה ז ח) 'גם כי ישבתי בחושך ה' אור לי', שהישיבה

למה היה יעקב אבינו דומה באותו לילה של תיקון תפלת ערבית, לאדם גדול שירד מנכסיו והגיע עד לדיוטה תחתונה, שצערו גדול מאד מחמת שהיה גבוה מאד קודם לכן, ועתה הוא אביון התאב לכל דבר. וכן נאמר שלפי שהיה יעקב אבינו ברום המדרגה שקוד על התורה ועל העבודה, ועתה הוצרך לנוס על נפשו מפני עשו אחיו, ונותר בעירום ובחוסר כל מבלי ממון שנלקח ממנו על ידי אליפז בנו של עשו (ב"ר סח ב^ג), וגם כשבא אל הר המוריה, עדיין היה לבו נוקפו בפחד מפני החיות רעות שהיו שם (שם יא). אולם דווקא אז ושם עמד יעקב 'ויפגע במקום ההוא' - שעמד והתפלל והתחזק באלוהיו כי החושך הזה מגיע ממנו ית', וכיון שכך אין זה כלל חושך. וכמו שפירש הרה"ק

ג. בספר 'בעלי ברית אברם' מהמקובל הגה"ק רבי אברהם אזולאי זי"ע [זקנו של מרן החיד"א זי"ע] מביא את סדר השתלשלות רדיפת יעקב מפני עשו: 'מצאתי כתוב שכאשר רדף אליפז אחר יעקב להרגו במצות אביו, כשהשיגו ישב אצלו ברחוק ד' אמות והתחיל לבכות. אמר לו יעקב: למה אתה בוכה. אמר לו אליפז: אבי גזר עלי להורגך, וחייב אני לקיים מצות אבי. ועוד, שנשבע לכרות את ראשי אם לא אוליך לו את ראשך, ואני אי אפשר לי להורגך, כי אתה רבי שלמדתני תורה, לכן לא ידעתי מה אעשה. אמר לו יעקב: טול את נכסי מעל ידי, ועל ידי זה תקיים מצות אביך, שהעני חשוב כמת, ולענין הראש תאמר שפגע בכ ארי וזרקת אותו אליו להציל את נפשך. ונתרצה לו אליפז בזה, מיד נתקרב יעקב בשפת הנהר ופשט כל בגדיו ונכנס בנהר ונטלם אליפז והלך לו. ונשאר יעקב ערום בתוך המים וידיו פרושות השמים בוכה ומתפלל, מיד נזדמן לו פרש אחד מהרצים רוכבי הרכש, ונפל מהסוס בשפת הנהר ורגלו אחוזה בתוך הרכש ונטבע בנהר ומת, ויעקב פשט את בגדיו וכבסן ולבשן. וזה היה קרוב לבית מדרשו של שם ועבר, ונתעכב שם י"ד שנים ושם למד חכמה ונטמן שם פן יפגעו בו קרובי ההרג ויאמרו שהוא הרגו. לאחר י"ד שנה יצא ממדרשו של עבר' וכו'.

יעקב תיקון תפלת ערבית

ה

מלך מלכי המלכים וגאלו מיד חזק ממנו ואמר לו 'הנה אנכי עמך ושמרתיך בכל אשר תלך'.

צדיקי אמת האירו בעת תפלת ערבית את האור הגנוז

אחר הדברים האלה, יואר כספיר יהלום הסיפור המקובל בלשונם של חסידים (אוהל נפתלי אות נא), שהרה"ק הרבי ר' אלימלך מליז'ענסק זי"ע היה נוהג להתפלל תפלת ערבית שלא בציבור¹. פעם אחת השתוקק תלמידו הרה"ק מראפשיץ זי"ע לחזות בנועם כיצד מתפלל הרבי את תפלתו כשהוא לבדו. כיון שידע את קפידתו של רבו שכל אדם לא יהיה באוהלו בעומדו בתפלה, הלך והסתתר בזווית הבית כדי שלא יכירו בו. כשנכנס הרה"ק אל החדר, זימן עצמו להתפלל וכרך את גופו הטהור ב'גארטל' – לקיים הכון לקראת אלהיך ישראל² (עמוס ד יב). ויהי אך רק הקיף הרה"ק באבנט פעם אחת, חש הרה"ק מראפשיץ זי"ע אור גדול כזה, עד שלא היתה בידו ברירה כי אם לצאת משם כדי שלא יתעורר חלילה. כשראהו הרבי ר' אלימלך אם יציאתו ממסתורו הפטיר לו באמירה רבתי: 'כי מן שמיא שמרו עליו שיצא ממקומו עתה, כי אילו היה ממתין עד

בחושך אינה מציאות אמיתית, מחמת שה' אור לי' ובתוך החושך יש אור גנוז שהוא מאיר את המקומות האפלים ומגלה שהם בעצם אור. והוא שדרשו על חזקת אמונתו של יעקב אבינו (ב"ר סח ב) את הפסוק (תהלים קכא ב) 'עזרי מעם ה' עושה שמים וארץ', שתוקף האמונה שלו שהכל נעשה בדקדוק ובחשבון מהשי"ת, הוא גרם שעל ידי זה בא ה' אליו לשומרו.

יסוד איתן זה של גילוי אור הגנוז באפילה, הוא סוד תפלת ערבית שתיקן לנו יעקב אבינו, ולימדנו להסיר את המסווה מן החשכות, ולגלות כי בפנימיות החושך יש אור גדול, אף בהיותנו במצב של תפלת הערב אין לה קבע (ברכות פ"ד מ"א) שאין לנו קביעות ושייכות אל אור היום. וכאותו שביארו בספרים הקדושים את הפסוק (מיכה ז ח) 'גם כי ישבתי בחושך ה' אור לי', שהשייבה בחושך אינה באמת, מחמת שה' אור לי' ובתוך החושך יש אור גנוז שהוא מאיר את המקומות האפלים ומגלה שהם בעצם אור. ומעתה ייאמר לדידך, שכפי מה שמאמינים שה' שוכן בתוך כל מניע ומסטין, ממילא נס יגון ואנחה שהאדם מתהלך לבטח גם אם כלפי חוץ נראה מצבו כחשוך ואפל, זוכה להתגלות כבוד ה' בתוך ההסתרה, כפי שזכה יעקב אבינו שנגלה אליו

ד. זה לשון השפת אמת' במכתבו הידוע לחודש אלול: 'ויש לתמוה, כי העובדים השי"ת הטובים מתפללין ביחידות' וכו'. עיין שם מה שהילך לבאר בדרכו.

יעקב תיקון תפלת ערבית

שבתפלתם לא עמדו להתחנן על בני חיי ומזוני, אלא בעיקר על המלכת ה' בעולם – שיתגלה האור השמור לצדיקים לכל באי עולם (תגיגה יב.), וכיון שכך - שזכו לאור באור ה', אזי ממילא לא היה להם שני בחינות מדת יום ומדת לילה, אלא הכל היה בבחינת 'כי אשב בחושך ה' אור לי', ולכן התפללו גם מבעוד יום, לגלות כי אין זמן של 'ויהי ערב' אלא הערב הוא בעצם 'ויהי בקר'. בכך הטבנו גם לדעת מאי טעמא נתנו חכמים זמן לתפלת ערבית עד עמוד השחר אף על פי שעבודה במקדש היתה מועטת, כי התפשטות האור ההוא גדולה עד מאד ואין לה מגבלות של זמן עד שהיא מתפשטת והולכת להאיר עד שרואים כי אכן אור הוא. וזה תפקידנו בעולמנו, לקבל על עצמנו בראשית הלילה קבלת עול מלכות שמים שלמה, שיהיה בכוחה להאיר כל קרן אפילה עד אשר יעלה עמוד השחר ויאיר פני המזרח עד חברון –

גמר כריכת האבנט סביב, הרי שהיו עיניו מתעוורת'. ועומק המעשה הלז אינו רק ללמד על תקפו וגבורתו של צדיקי קמאי, אלא מעשה רב כי קדושי עליונים אלו בתפלת ערבית שלהם, השפיעו והורידו אור הגנוז להאי עלמא להאיר את חשכת לילה^ה, עד שמי שאין עיניו מזוקקות שבעתיים כמשפט הצדיקים שהאור נגזז עבורם, מתעוורים עיניו כשם שהמסתכל בשמש עיניו כהות והוא נעשה שתום עין.

בכך ניתן להבין גם את ששאלנו ממעשה 'רב צלי של שבת בערב שבת', וכן ממנהגם בימים ההם להתפלל ערבית בעוד היום גדול. דהנה זה עתה נתברר שמטרת תפלת הערב היא להמשיך הארה מן האור הגנוז להאי עלמא, ולכן בדורות הראשונים וכן גדולי עולם מפורסמים שהיתה להם נגיעה לאור נעלם זה, יכלו להתפלל גם בעוד יום,

---

ה. יתכן לומר, כי זה הטעם שהרבי ר' אלימלך זי"ע הקפיד עד מאד שלא לשוחח מאחר תפלת ערבית עד שכבו על משכבו (זוהר חי פרשת בחוקתי ט:), כי מחמת גודל ההארה שהשיג לא רצה לדבר עם איש עד אשר יואר כאור יום חשכת הלילה.

ו. הערה נחוצה, חלילה לאיש לקחת מזה כי אין קפיידא על זמני התפלה אימתי להתחיל להתפלל ומתי לסיים כמו שנהגו אותם אנשים גדולים, וצריך לדעת שכל גזירת ותקנת חכמים כך הם בדיוק רב, ובאנו רק לגלות באמרנו מעט מזעיר מהטעמים הכמוסים שהיו לצדיקי אמת שאיחרו מאד להתפלל, שיש עוד עומק פנימיות בזה, אבל לנו אנשים פשוטים אין דבר הגדול יותר מאשר לקיים את ההלכה כפשטיה.

יעקב תיקן תפלת ערבית

ז

שייכות לחושך והסתרות, כי אצלו היתה האמונה בהירה באופן של חשיכה כאורה, אלא שנכנס עבורנו בעובי הקורה (ברכות סד). שאנו בניו אחריו נוכל לדעת כיצד להאיר את האפילה¹, ותיקן עבורנו את תפלת הערב². ומעתה עלינו להיות איש נבון וחכם להידבק בכוונת תפלת ערבית להאמין ולבטוח כי ה' מאיר כאור יום את חשכת הלילה באור גנוז, ומצינו

שנתחבר לאבינו שבשמים [חברון לשון חיבור הוא (זוהר הקדוש ח"ג קס):].

תפלת ערבית מיוחדת לזמן הגלות בראותנו כל זאת, מה מתקן דברי הספרים הקדושים שהאריכו בהרבה מקומות כי תפלת ערבית מיוחדת לדור עני שלנו, כי יעקב אבינו ברום השגתו ודאי לא היה לו

ז. כמו שהגיד ה'חידושי הרי"ם ז"ע כמובא ב'שפתי צדיק' (פרשת ויצא אות ו): 'שעיקר תפילת ערבית ניתקן על החשכות והגלות, וזה היה תיקון יעקב אבינו ע"ה וכו', אבל יעקב אבינו ע"ה רצה לתקן על עת הגלות והחשכות גם כן עבור כל איש ישראל באיזהו מדריגה שיהיה אפילו בדורות השפלים מאוד, כמו שאיתא במדרש (ב"ר ד) 'אם יהיה אלהים עמדי ושמרני' מלשון הרע וגילוי עריות ועבודה זרה ושפיכות דמים ד' עבירות החמורות, ובודאי לא היה זה עבור עצמו רק עבור דורות השפלים שיעמדו אפילו במצב הזה גם כן יהיה להם תיקון ויוכל למצוא לו מקום, לזה לא היה לו מקום קבוע, ואף על פי כן כתיב בו (בראשית כח יא) 'ויפגע במקום', במקום הידוע שנעקר הר המוריה ובא לכאן, שעל ידי הרצון והתשוקה מצא מקום הקדושה'.

וראה גם ב'שימח ישראל' (אושפיזין דיעקב תמימא): 'ויעקב בחינת תפארת תיקן תפלת ערבית (ברכות כו):. פירוש, אפילו בזמן שהעולם חושך בעדו רחמנא ליצלן מצער הגלות והעניות, ומוחו ולבו ודעתו של אדם לא נטהר מחטאיו, ושאר צרות רחמנא ליצלן, אף על פי כן לא ימנע אדם את עצמו מן הרחמים, שיעקב אבינו ע"ה פעל זאת בשעה שהיה גרדף מעשיו ולבן, והשאיר זכויותיו לבניו אימת שיעבור עליהם ערבית וחשכות רחמנא ליצלן, שלא ימנעו מן הרחמים, והשומע תפלות ישמע תפלתם עד שיבא האור, ויתאמץ בתפלה עד שיהפוך לו השי"ת הלילה והחשכות השרוי בו כעת'.

ח. וכמילין יקירין שכתב המבי"ט ב'בית אלהים' (שער התפלה פרק יח): 'וענין כוונת תפלת יעקב אבינו בזה המקום, הוא תפלה על גלותנו זה האחרון, כי גלות מצרים וגאולתן היה מצד אברהם אבינו, וגלות בבל וגאולתן מיצחק, וגלות זה וגאולתנו מצד יעקב, וכמו שכתבתי באגרת גאולת עולם שחברתי בענין הקץ החתום. וזה שאמר יעקב אפשר עברתי על מקום שהתפללו בו אבותי ואני לא התפללתי (חולין צא):, והמקום הזה הוא בית אל והוא ירושלים, וכמו שהם התפללו על בנין ירושלים ובית המקדש ונתקבלה תפלתם בבית ראשון ובבית שני, רצה הוא

יעקב תיקון תפלת ערבית

חובתו, שמי שאינו מאמין בעת חשכת לילה כי יש אלהים במעמקי החושך וחושב שהחושך הינו אמת, לא יצא ידי חובתו כי צריך להאמין שגם שם יש אור גנוז^ט. ולכן נקראת תפלה זו 'תפלת ערבית' מלשון תערובות, שיש בה עירוב טוב ורע, והעבודה היא למצוא את ההארה בתוך החשכות (שפת אמת פרשת ויצא שנת תרמ"ח ועוד). וכפי מה שהאדם עובד את בוראו גם בזמני הסתר וחשיכה,

ב'שפת אמת' (פרשת חיי שרה שנת תרנ"ב) שפירש בזה הפסוק (בראשית א ה) 'ויהי ערב ויהי בקר', ואת מאמר הגמרא (ברכות יב.) 'כל שלא אמר אמת ויצא שחרית, אמת ואמונה ערבית לא יצא ידי חובתו', היינו, שמדת יום רומזת לאור גלוי ומדת לילה אל החושך, ומלמדנו הכתוב לעשות מן הערב שיהיה גם כן בוקר. ולכן אמרו – מסיים ה'שפת אמת' ש'כל שלא אמר אמת ואמונה ערבית לא יצא ידי

התפלל על בנין ירושלים ובית המקדש העתידי, ולזה היתה תפלתו זאת קרוב לביאת השמש שהוא רמז לגלות הארוך הזה.

ולכן אמרו תפלת ערבית רשות (ברכות כו.), כי זאת הגאולה שאנו מקוים היא רשות בידינו בכל יום אם בקולו תשמעו (סנהדרין צח.), מה שלא היה כן בגאולת מצרים שנאמר בפירוש זמן הגלות ארבע מאות שנה (בראשית טו יג), וגלות בבל שבעים שנה (ירמיה כה יב), ונאמר להם 'בנו בתים ושבו ונטעו כרמים ואכלו פרים' (שם כט ה), כלומר, כי אין לכם תקוה לצאת מן הגלות עד תשלום השבעים שנה. אבל גלותנו הוא ארוך מצד וקצר מצד, הקיצור הוא שכל זמן שנחזור בתשובה לפנינו ונשמע בקולו יגאל אותנו, כי מזמן החורבן היו מצפים לגאולה מפני שהיתה בידם כמה שישובו בתשובה, ולכן נסתם הקץ לדניאל ולא נתפרש, כי לא היה אלא כשלא ישובו מעצמם, אבל אם ישובו מעצמם בכל יום יהיו מובטחים שיבא הגואל, כמו שאמר אליהו (סנהדרין שם) 'היום אם בקולו תשמעו' (תהלים צה ז), ובהגיע זמן הקץ אם לא יחזרו בתשובה מעצמם, יעמיד עליהם מלך עז וקשה שיגזור גזירות עד שיחזרו בתשובה שלמה' (סנהדרין צז:).

ט. נציין לדבריו של ה'מאור עינים' (פרשת ויצא) שהדביקות ב'אמת ואמונה ערבית' שהכל נעשה מן השמים, היא זו המושכת את ה'אמת ויצא שחרית' שמתגלה כבוד ה'. וכלשונו: 'זהו שאמרו בגמרא (ברכות יב.) 'כל שלא אמר אמת ויצא שחרית אמת ואמונה ערבית לא יצא ידי חובתו', כי מדרגת הצדיק נקרא 'בוקר' ו'שחרית' והוא באמת וישר בודאי, כי הצדיק נקשר בחסד האל. וזהו 'להגיד בבוקר חסדך ואמונתך בלילות' (תהלים צב ג), רצה לומר, אף שהוא במדרגת 'לילה' שאין לו שכל בעצמותו והוא בבחינת 'חושך', יהיה לו האמונה ואז יכול לבוא לידי הכל כאמור לעיל'. ועיין עוד שם בפרשת האזינו כעין זה.

יעקב תיקן תפלת ערבית

ט

ויהיו הדברים הללו פתח להבנת שאלת רשב"י 'תפלת ערבית רשות או חובה' (ברכות כז:),⁸⁸ שאלה שלא מצינו דוגמתה על תפלת שחרית או מנחה וכולי עלמא מודי שחייבים להתפלל אותם. כי זה עתה נודע לנו שבתפלה זו ממשיכים את האור הגנוז אל תוך החשיכה, ועבודה זו אינה עבודה של קיימא לתמידיות כמו שחרית ומנחה אלא רק לזמנים הללו ולכך דנו מה דינה. ואכן כך נפסק תפלת ערבית אינה חובה אלא תפלה

כן זוכה למצוא את נקודת האלוקות שבתוכו, כמו שמצינו ביעקב אבינו, שכיון שהיה לו רצון אמת להתפלל במקום המקדש היכן שהתפללו אבותיו, נעשה נס והר המוריה בא אליו ושם תיקן את תפלת ערבית וגילה לנו רז זה. וזה שאמרו 'ללמדך שקפצה לו הדרך, שיש מזה לימוד לכל איש ישראל, שידע שאין לך מקום שלא יוכל להרניש הארה הפנימיות על ידי יגיעה של אמת' (לשון השפת אמת) פרשת ויצא שנת תרל"ד).

י. ואם הוא מתקשה למצוא נקודת חיות אלוקות בעודו בעמקי מצוקותיו, יעצור ויחזק נפשו, שזה עצמו שהוא מחפש עדיין קרבת אלהים ומפשפש במעשיו, הוא הזרחת האור הגדול ביותר שיש בתוככי החושך, כי זה דבר פלא גדול כיצד בדור שפל ונבזה שכזה עדיין יצור אנוש אינו בהול ולהוט אחר תאוותו ודורש את ה'. וכמו שאמר הגה"ק רבי יעקב עמדין זי"ע בסידורו שהנס הגדול יותר מניסי יציאת מצרים מעמד קריעת ים סוף ומתן תורה, שאף שסבבנו אומות העולם ומבקשים לאבדנו, בכל זאת 'נצח ישראל לא ישקר' (שמואל א' טו כט), וקיים בעולם אומה שלמרות כל תהפוכות דור שעברו עליה היא חבוקה ודבוקה בחוקי התורה, וה' שומרם לעד. וההתבוננות הזו שה' מגין עלינו תמיד ובכוחו אנו קיימים אף בדור שפל כזה ויש דורשי ה', יחזקו אצלו את האור הגנוז בתוך החושך.

וכך מובא בשם הרה"ק ה'חידושי הרי"ם' זי"ע (ליקוטי יהודה פרשת ויצא): 'שתיקן [יעקב אבינו] שגם כשהאדם בחושך והסתר פנים חס ושלום שאינו יכול להתקרב אל השי"ת ולהתפלל אליו, עם כל זאת במה שהאדם יודע שאין לו לילך רק להשי"ת ומוכרח להתפלל אליו, על ידי זה יוכל להתקרב הגם שאינו יודע כלל האיך. ולכן תפלה זו נקראת 'פגיעה' מלשון פוגע, שאף שאין לו במה להתפלל, עם כל זאת מפגיע ומפציר בלי שום טעם כלל'.

יא. ה'פני יהושע' (ברכות כו: ד"ה בגמרא איתמר) כותב שהמחלוקת הנ"ל אי תפילת ערבית רשות או לאו, תלייה במחלוקת האם תפילות אבות תקנום או כנגד תמיד תקנום. דלמאן דאמר אבות תקנום, אם כן אין חילוק בין ערבית לשחרית ומנחה וכולהו חובה נינהו. דכולהו תקנום האבות, מה שאין כן למאן דאמר כנגד תמידים תקנום שפיר יש לומר דערבית הרי היא כנגד אברים ופדרים, וכמו שהם אינם מעכבים כך תפילת ערבית רשות ואינה מעכבת, עיין שם.

יעקב תיקן תפלת ערבית

י

שורש זה ש'אכן יש ה' במקום הזה' גם במקום של 'כי בא השמש', או בענין הגאולה העתידה שאז יתגלה לעין כל אור ה' ה'אור הגנוז' שכולם ייאורו לאורו (ראה ישעיה ס א-ג), וזה החלו בעזרת ה'.

תפלת ערבית פותחת בתהילות דוד
- 'שיר המעלות הנה ברכו את ה' כל עבדי ה' העומדים בבית ה' בלילות', ובו נרמז מה שאמרנו, שאף

שנתקנה עבורנו, שה' לא יסיר אהבתו מאיתנו לעולמים ויאיר לנו מאורו גם בעמקי הגלות², וזה מעלתה על פני כל התפלות האחרות³.

ביאור סדר תפלת מעריב על זה הדרך

משהניענו לזה נעיין במילי דברכות של תפלת ערבית, ונראה כיצד כל סדר התפלה מיוסדת על

יב. זה לשון ה'זוהר הקדוש' (ח"ג רמב). בתרגום: ויעקב שתקן תפלת ערבית, הוא מדרגה שלו של העמוד האמצעי, בגלל זה בארוהו בעלי המשנה (ברכות כז:) תפלת ערבית רשות. שאף על גב שבגלות הדומה ללילה, ששולטים שם סמאל ונחש וכל הממנים של ההמונים שלו, ושכינה יורדת בגלות עם ישראל היא נמצאת ברשות בעלה. זהו שכתוב (ישעיה מב ח) אני ה' הוא שמי וכבודי לאחור לא אתן. ומשום זה נאמר (בראשית כח יא) 'ויפגע במקום' אין פגיעה אלא פיוס, כמו (רות א טז) 'אל תפגע בי', כנסת ישראל מפיסת לו שלא יזוז ממנה, שהקב"ה הוא מקומו של עולם. איזה עולם, זו השכינה. תרגום עולם הוא עלמא, לשון נערה, כמו שנאמר (שמות ב ח) 'העלמה'. ומה כתוב בו 'וילך שם' התפיס עמה ללון שם בגלות עם השכינה. ואם תאמר שיעקב פיס אותה - נכון. ומשום שהיא בכל לילה, שהוא הגלות, ברשות בעלה, פרשו תפלת ערבית רשות.

יג. לך נא וראה את דברי מרן ה'חתם סופר' זי"ע (תורת משה פרשת צו) שהמתיק מגדים וחיזוק עבורנו למה ירמזון מה שאמרו 'תפלת ערבית רשות': 'יש לחקור, כי תפלות אבות תקנום וכנגד תמידים' (ברכות כו:), אברהם שחרית נגד תמיד של שחר והוא חובה, ויצחק נגד תמיד של בין הערבים והוא חובה, ויעקב מובחר שבאבות חוט המשולש חבל נחלתו תפלתו רשות הלא דבר הוא. אבל האמת יורה דרכו אמרו חז"ל (יבמות קט:): מי שאין לו אלא תורה אפילו תורה אין לו, ופירש חובת הלבבות (שער עבודת אלהים פרק ג) כי מי שאינו עושה אלא כמו שהוא מצווה ומדקדק כחוט השערה, הוא עושה כעבד שאי אפשר לו לפטור מעבודת רבו ועל כרחו הוא עושה, אבל העובד מאהבה בלב שלם והתלהבות אהבת ה' יתברך שמו, בוער בקרבו אין קץ לעבודתו, ושעל זה כתיב (תהלים קיט צ) 'רחבה מצותך מאוד'. והיינו נמי בתמידים וכנגדן ב' תפלות המחויבים הן הן עיקר העבודה, אמנם אחר שיצאנו ידי חובה אנחנו מוסיפים תפלת רשות ערבית והיא חשובה מן הכל, והיא כנגד איברים ופדרים שכבר נגמרה העבודה, ואין חיוב על הכהן בלילה להפך בצנורא ולהשיגח על האיברים כלל אם יוצת בהן האש או

יעקב תיקון תפלת ערבית

ישראל' – המדברים מענין הגאולה העתידה, ופותחים בברכת 'אשר בדברו מעריב ערכים' שהוא גם כן אמור על הזמן ההוא^{טו}, לומר, כי לעתיד בזמן שלא יהיה שום הברל בין מדת יום למדת לילה ואור הלבנה יהיה כאור החמה (ישעיה ל כו), יתקיים 'לא יבוא עוד שמשך וירחך לא יאסף כי ה' יהיה לך לאור עולם' (שם ס ט), שבעת ההוא יודע בגלוי האור הגנוז הזה שאנו עמלים עליו עתה ולא יהיה עוד הסתר דבר, 'והלכו גוים לאורך ומלכים לנגה זרחך' (שם פסוק ג). וזה הוא גם מה שחתומים בברכת 'גאל ישראל', דקאי גם על זמן העתיד כמו שכתב ה'מגן אברהם' (ריש סי' רלו): 'אבל גאולה הערבית קאי גם על לעתיד דכתיב (תהלים צ ג) 'להגיד

אמנם שעיקר העבודה בבית המקדש היתה ביום, וסגולת התמידין הגינה על ישראל שמעולם לא לן אדם בירושלים ובידו עוון מחמתם (במדב"ר כא כא), מכל מקום, נשתרר מקום של כבוד להעלאת הקרבנות שפקעו מן הקדושה אל מזבח ה', שבה גילוי שומרי משמרת המקדש, כי גם לחלק הירוד הלז יש חלק באלהי ישראל וראוי להיות מאישי ה'". ולפיכך רק אותם העסוקים בעבודה זו זכו לשם של כבוד 'עבדי ה'', שהמה הגיבורים אשר בארץ שעובדים את ה' ומאירים שמו בחשכת לילטו.

וממשיכים ואומרים הפסוקים 'ה' צבאות' וכו', ו'מי יתן מציון ישועת ישראל יגל יעקב ישמח

לא, ומכל מקום מחפצו ורצונו גם בלילה לא שכב לבם, וזו היא עבודה הנבחרת, והיא תפלת יעקב מובחר שבאבות'.

יד. לשון ה'נועם אלימלך' (פרשת כי תצא): 'דהנה יש בני אדם אשר בכללות אבריהם הם מוסרים נפשם לה' בתענית וסגיופים וכדומה, אבל בפרטות כל אבר ואבר בפני עצמו אינו כראוי ונכון, ולפעמים נכשל בהם, דהיינו באיזה ראייה והסתכלות או דיבור ושאר דברים שאדם דש בעקביו. וזהו רמז בדברי חז"ל (זבחים פו.) 'אברים שפקעו מעל המזבח', פירוש כנ"ל, שאברים פוקעים ונכשלים באדם שהוא זוכה עצמו לה'. 'חזיר', פירוש, צריך לחזור ולתקן אותם לקדש כל אבר בפני עצמו'.

טו. נאה לומר, שלכן לא היתה שום עבודה או עיסוק במקדש בלילה לבד הקרבת האימורים ונר מערבי שדלק בהיכל (שבת כא:), לפי שעבודה זו של הקטרת איברים ופדרים שפקעו מעל גבי המזבח, הם העדות שיש שכינה בישראל ובכל מקום אפילו שנדמה כאילו יש שם חושך ענן וערפל.

טז. שהרי ברכה זו כולה על שם העתיד נאמרה כמו שכתב הטור (סי' רלו): 'היה אומר אדוני אבי [הרא"ש] ז"ל שאנו מתפללין 'ה' ימלוך לעולם ועד' ויקויים הפסוק (זכריה יד ז) 'והיה לעת ערב יהיה אור' – ויאיר לנו'.

יעקב תיקון תפלת ערבית

מלכים וגואלנו מכף כל העריצים ונפרע לנו מצרינו ועשה אותות לפרעה ולכל עבדיו במצרים, כי משם למדנו כי דווקא מרירות הגלות וקושי השעבוד על אף שהיה נדמה כ'למה הרעת לעם הזה' (שמות ה כב) מבלי שום תכלית, שם דייקא היה אור גנוז וטעם כמוס, כדי שיצאו קודם הזמן ממצרים ולא ישתקעו בנ' שערי טומאה.

מחרוזת של זהב זו ממשיכה גם כן בי"ח הפסוקים שיש הנוהגים לאומרם בברכת 'ברוך ה' לעולם' – 'יראו עיננו', וצריך לאומרם בכוונה גדולה (יסוד ושורש העבודה שער הבכורות פרק יא), שכל

בבוקר חסדך ואמונתך בלילות", שבימים ההם יהיה הארה גדולה כמו שהיה בגאולת מצרים, וידעו הכל כי לה' המלוכה וידו בכל. יתכן עוד לפרש בדברי ה'מגן אברהם' חיזוק גם לימי הגלות וכפי שנתבאר כאן, שהארת ה'אמונתך בלילות' שלנו - שיש אור גנוז בחשכת הלילה, זה עצמו ה'להגיד בבוקר חסדך', שהאמונה מושכת ה'להגיד' לשון המשכה (עי' ב"ב קיא: רשב"ם ד"ה גוד, רבינו בחיי דברים כו ג, מאור עינים פרשת האזינו, נועם אלימלך פרשת וישלח ועוד רבות) את הארה של חסדי הבוקר ומסלקת את החושך של הלילה שתהיה מאירה כעיצומו של יום. והיינו טעמא שמזכירים שה' הוא הפודנו מיד

יז. בעניין ברכת 'יראו עיננו', ישנם ב' שיטות עיקריות מי תיקן ברכה זו ומדוע, שיטת רב נטרונאי גאון (הו"ד בסדר רב עמרם גאון סדר תפלת שבת) שרבנן סבוראי שהיו אחר התלמוד הם שתיקנוה. מאידך שיטת המנהיג (סדר תפלת הערב) שהברכה ניתקנה על ידי אנשי המערב [בני ארץ ישראל]. ב' הדעות המשולבים כאחת מצוי ב'סידור רש"י' ו'במחזור ויטרי' שם נאמר כי הברכה נתקנה על ידי אנשי בבל או ראשי ישיבות בבבל, והם שלחו אותה לחכמי יבנה וישרה בעיניהם. גם על הטעם שנסבב לזה מצינו שנחלקו, רב נטרונאי גאון מפרש שתיקנוה לפי שתפלת ערבית רשות, ופירוש הדברים: שכיון **'דאקבע הלכה דתפלת ערבית רשות וכו' מי שרוצה לילך - ילך, שמוציאין עצמן מתפילת ערבית באותם הפסוקים שב'ברוך ה' לעולם', שיש בהם י"ח אזכרות כנגד י"ח ברכות שבתפלה, הואיל ואינה חובה וכו'.** וכל זה תקנו להקל מעליהם, כדי שלא יתאחרו בלילה בבית הכנסת מפני המזיקין, מפני ששבת כנסיותיהם רחוקים מן היישוב' (ארחות חיים דין תפלת ערבית ס' ג). וראה עוד טעמים בתוס' (ברכות ד: ד"ה דאמר רבי יוחנן) ובמרדכי ריש ברכות.

אכן יש מן הגאונים שהזהירו שלא לאומרם, הלה המה רבי יצחק אבן גיא (הובאו דבריו באבודרהם סדר תפלת ערבית), והרשב"א (תשובות הרשב"א ס' יד) והמנהיג (שם). וכל אחד ינהג כמנהג אבותיו ורביתיו בזה, ולא באו הדברים אלא לדרוש.

יעקב תיקן תפלת ערבית

יג

המקלות' - אלן דינין וגבורן דנפקי מגבורה דלעילא. ויעקב כד בעא לאתקנא להאי דרגא סליק לבל אינון דינין וגבורן מינה' וכו'". שתפלת ערבית בכוחה לשבר ולהכרית את כל הדינים והגבורות לבל ימשלו בעולם. ה'זוהר הקדוש' אין די לו בכך עד שהוא מפליג ואומר במעלת התפלה שהיא משובחת מכל ברכתא ושירתא – יתר תפלות היום, וכלשונו (שם עב.): 'אברהם אתקין צלותא דצפרא ואודע מינו דמאריה בעלמא, ואתקין ההיא שעתא בתקונהא כדקא יאות וכו'. יצחק אתקין צלותא דמנחה ואודע בעלמא דאית דין ואית דיין דיכול לשזבא ולמידן עלמא. יעקב אתקין צלותא דערבית, ובנין צלותא דא אתקין מה דלא אתקין בר נש מקדמת דנא כדקא יאות"י. ותן לחכם ויחכם עוד לחפש בגנוזי הספרים, כי רבו מספור אשר העלו על מעלת תפלת הערב, ויעורר עצמו להיות לב

הפסוקים שם הם אסופות פסוקים מענין מלוכת ה' בעת שישמח במעשיו, הזמן שיוודע לעין האור הגנוז ויכירו הכל כי ה' מלך בכבודו, תמיד ימלוך עלינו לעולם ועד ועל כל מעשיו'.

מעלת תפלת ערבית

על כן מה נאוו דברי ספרי הקודש על רום ערכה של תפלת הערב, וכמו שהאיר ב'זוהר הקדוש' (ח"א קסג.) כאור חמה את הפרשה שבתורה אודות המקלות אשר פצל יעקב אבינו והניחם בשקתות המים (בראשית פרק לא), כי לדברים גדולים ירמזון, שבפעולתו זו, יחד יעקב אבינו ותיקן את העליונים. ובין בתרי הדברים כתב על רום מעלת תפלת ערבית, וזה לשונו: 'תא חזי, דיעקב בעא לאתקנא תפלה של ערבית ולאנהרא לסיהרא ולאשקאה ולברכא לה מכל סמרין, דכתיב (בראשית ל לח) 'ויצג את

יח. תרגום: בא ראה מה כתוב 'ויצג את המקלות אשר פצל ברהטים' וגו' (בראשית ל לח), שיעקב רצה לתקן תפלת ערבית, ולהאיר ללבנה ולהשקות ולברך אותה מכל הצדדים, שכתוב 'ויצג את המקלות', אלו דינים וגבורות שיוצאים מן הגבורה שלמעלה, וכאשר יעקב רצה לתקן את הדרגה הזו, סלק את כל אותם הדינים והגבורות ממנה, והקים אותם ברהטים וכו'.

יט. תרגום: אברהם תיקן תפלת הבוקר והודיע טוב רבונו בעולם, ותיקן אותה השעה בתקוניה כראוי, שכתוב (בראשית יט כז) 'וישכם אברהם בבוקר'. יצחק תקן תפלת מנחה, והודיע בעולם שיש דין ויש דין שיכול להציל ולדון את העולם. יעקב תקן תפלת ערבית, ובשביל התפלה הזו שתקן מה שלא תקן בן אדם מקדם לזה כראוי, לכן שבח את עצמו ואמר 'והאבן הזאת אשר שמתי מצבה' (בראשית כח כב), שעד אותה שעה לא תקן אותה אחר כמותו.

יעקב תיקן תפלת ערבית

חכם ישכיל, להעתיר ולבקש מה'
להזריח את אור ה' בתוככי החשכות,
ולגלות כי העם ההולכים בחושך ראו
אור גדול.

מי יתן ונזכה לראות בקרוב ישועת
ישראל יגל יעקב וישמח ישראל,
שיקויים בנו 'תאיר כאור יום חשכת
לילה', במהרה בימינו אמן.

היטיבה ה' לטובים ולישרים בלבותם

אלו יעמדו על הברכה שנדבו סכום הגון להוצאת הגליונות

פרנס הגליון

נדבת ידידיו הרב החסיד המפואר
רבי **משה ישראל כהן** הי"ו

לעילו נשמתו הטהורה של
כבו"ק מרן **רבינו אברהם יהושע העשיל** זצוק"ל
בן מרן רבינו **שרגא פייוויש** זי"ע
אדמו"ר מ'קאסוב – זאלישטשיק

ולעילו נשמת זקינו
הרבני החסיד הנכבד

רבי **יעקב יוסף** ב"ר **ירוחם פישל** ע"ה

זכות הפצת התורה יעמוד להתברך בכל מיילי דמיטב, רב נחת דקדושה
מתוך עושר ואושר שלות הנפש הרחבת הדעת וכט"ס

תומך השבוע

תומך השבוע

נדבת ידידיו הרב החסיד המפואר

רבי **שבתאי כהנא** הי"ו

לרגל שמחת הכנסת בנו היקר

כמור **יחיאל הכהן** ני"ו

לעול התורה והמצוות בשעטומי"צ

זכות הפצת התורה יעמוד לו, שיוזכו לרוות רב נחת מכמו
ולאילנא רברבא יתעביד ולהיים טובים ארוכים מתוך
שלום שלוה וכט"ס

נדבת ידידיו הרב החסיד המפואר

רבי **ישראל ראזנער** הי"ו

לרגל השמחה במעונו

בלידת בנו

והכנסתו לכריתו של **אאע"ה בשעטומי"צ**

זכות הפצת התורה יעמוד לו, שיוזכו לרוות רב נחת מכמו
ולאילנא רברבא יתעביד ולהיים טובים ארוכים מתוך
שלום שלוה וכט"ס

הרוצה להשתתף בהוצאת הגליונות נא להתקשר למס' 3245 - 661 - 347
וזכות הגדול של יזכוי הרבים תעמוד לכם להתברך בכל מיילי דמיטב